

ПРАКТИКА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ ЩОДО ПРОФІЛАКТИКИ ДЕСТРУКТИВНИХ РЕЛІГІЙНИХ ВПЛИВІВ У МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

М. А. ДАВИДУН

В останні десятиліття в Україні набули широкого розповсюдження різноманітні секти та новітні релігійні утворення, які ставлять перед собою мету заангажувати якомога більше adeptів. Власне, українське суспільство (особливо молодь), яке перебуває у стані духовної кризи, стає сприятливим ґрунтом для їх появи та доволі успішної діяльності, результатом якої є трансформація від традиційної для українського народу християнської системи світобачення до псевдорелігійної та, навіть, псевдонаукової ідеології.

Зміни у сферах українського суспільства загострили соціальні проблеми населення, насамперед молоді. До числа цих змін, які негативно позначилися на вихованні підростаючого покоління, належать переоцінка традиційних ціннісних орієнтирів і норм поведінки, деморалізація та дегуманізація особи, відсутність належного виховання у сім'ї. У зв'язку з цим проблема психічного і духовного здоров'я особистості набуває державного характеру. Економічна, соціальна, суспільно-політична кризи, які обрушилися на країну в результаті процесу її становлення та розвитку, створили сприятливі умови для розповсюдження та деструктивізації релігійних ідей серед мас. А отже, значний відсоток українців взяли за основу зміну своєї свідомості за рахунок таких ідей.

Дефіцит об'єктивної інформації про сутність релігійних сект, причини їх виникнення та особливості їх прояву, є наслідками впливу на особистість і суспільство в цілому. Також має місце недостатній рівень компетентності педагогічних кадрів щодо організації роботи, спрямованої на попередження поширення сектантського впливу серед молоді [1].

На нашу думку, дана проблематика має також і дослідницький інтерес. Тому сучасні філософські, релігієзнавчі, психологічні, соціологічні та соціально-психологічні дослідження з даної проблеми є актуальними і мають резонансний аспект.

Метою дослідження є аналіз соціально-педагогічної роботи з профілактики деструктивних релігійних впливів на сучасну молодь.

Так, дослідження секти як форми релігійної організації відображені в працях Г. Беккера, М. Вебера, Б. Вільсона, І. Яблокова та ін. Проблеми попередження відхилень у психіці молоді відображені в працях П. Блонського, А. Макаренка, К. Ушинського та інших науковців. Питанням профілактики порушення механізмів соціалізації і розвитку девіантної поведінки молоді присвячені напрацювання Е. Аверіна, І. Дементьєвої, В. Попова, В. Фокіна, Т. Шульги. Велика увага також приділяється історичному висвітленню релігійного сектантства в роботах Л. Григор'євої, А. Жукова, Д. Курачева, В. Матвєєва, А. Саввіна, О. Якуби [1, с. 4-6].

У той же час, досягнутий рівень розробки ряду аспектів, що становлять теоретичні підстави підготовки фахівців для соціальної профілактики залучення молоді в релігійні секти, у вузівській освіті недостатньо опрацьований, тому такі дослідження є актуальними і своєчасними. Практично в жодному із сучасних підручників із соціальної педагогіки ця проблема соціально-педагогічна не поставлена і, відповідно, не відображена у змісті професійної підготовки фахівців різних педагогічних галузей.

Відмінною особливістю духовних процесів в Україні останніх десятиліть є поширення нетрадиційних релігійних організацій. Релігійні секти зайняли міцне місце в духовному житті частини українців у той час, коли традиційні релігії (християнство, іслам, іудаїзм) відстоюють свої історичні позиції.

Поняття «секта» має дві можливі етимології: або від лат. *secare* – відсікати, або від лат. *segui* – «наслідувати». Перша більш підходить до історичних сект (баптисти), друга – до новітніх релігійних рухів тоталітарного типу. Враховуючи таке визначення, секти можна класифікувати в такий спосіб:

Секти-довгожителі (мормони, свідки Єгови).

Поствоєнна електика (саєнтологія, мунізм).

Псевдоіндуїстські секти (необрахманізм, неоіндуїзм, неокришнаїзм).

Псевдобіблійні секти (Діти Бога, Церква Христа, Всесвітня Церква Бога, неоп'ятидесятники).

Секти вітчизняного походження – пострадянська електика (Біле братство, секта Порфірія Іванова, Церква останнього завіту).

Культу «Нової ери» (рух «Нью ейдж», сатанізм, астрологія, неоязичництво, «Євангеліє ери Водоля») [2, с. 16-20].

Особливу тривогу викликає той факт, що послідовниками сектантських ідей все частіше стають молоді люди, які не здатні протистояти психологічному впливу на особистість через її несформованість та дезорієнтацію в соціумі. Засвоєння негативних релігійних установок становить серйозну небезпеку для підростаючого покоління та суспільства в цілому. Відсутність морального виховання у сім'ї посилює негативний вплив оточення, що є наслідком виходу дитини з-під впливу батьків. Молодь, яка не може знайти соціально-прийнятний спосіб застосування своїх можливостей, намагається утвердитися та самореалізуватися через релігійні секти, що перешкоджає процесу повноцінної соціалізації.

Аналіз діяльності сект демонструє кардинальний результат. Секта як неконструктивна структура нищить особистість, вносить дисгармонію у її розвиток. Деструктивні секти досягають власної вузькоєгоїстичної мети за допомогою методів та засобів так званих «суспільно-психологічних маніпуляцій». Загальновідомими є такі маніпуляційні техніки: бомбардування любов'ю, «промивання мізків», збільшення психологічного тиску, виділення ролі лідера, утримання членів секти у стані постійної активності, нагадування і залякування, блокування доступу до зовнішньої інформації, езотеричність, ідеологізація текстів, нова мова, система доносів, ізоляція, дуалізм у сприйнятті світу й життя. Секти активно використовують і тактику обіцянок певних благ. Зокрема, новим адептам гарантується успіх на роботі, швидке просування соціальною драбиною, новий рівень спілкування, матеріальна допомога, саморозвиток, релігійний досвід, рай на землі [3, с. 58-59].

У зв'язку з відсутністю інтегруючих соціальних цінностей діяльність деструктивних релігійних сект призводить до руйнування традиційного укладу життя і духовно-культурних цінностей країни, до конфліктів в етноконфесійних відносинах, до дестабілізації суспільства. Основними причинами участі молоді в деструктивних релігійних сектах є світоглядний, діяльнісний, екзистенційний вакуум, соціалізаційний освітній дефіцит, для якого характерно почуття непотрібності та ізоляції у молодих людей. Розчарування в офіційних цінностях споживчого, технократичного суспільства, почуття самотності, безцілність життя штовхають молодь на пошук нової системи цінностей. Молоді люди, йдучи від реальності в деструктивні релігійні секти, прагнуть до самоствердження і намагаються компенсувати свою відчуженість [4].

Доцільним є також зазначити головні критерії деструктивності релігійної організації: вимога розриву соціальних зв'язків із найближчим оточенням, насамперед родичами, друзями й близькими, які не розділяють вчення секти; відкидання раціонального, критичного мислення в адептів релігійної організації; проголошення виняткової мудрості, божественності лідера і незаперечної абсолютної істинності вчення; культивування залежності у послідовників секти й створення перешкод для вільного виходу з числа адептів; а також спотворена ідея гуманізму [5].

Отже, причиною зміни даних ідей молоддю та відтік її у релігійні секти дає підстави виділити причини даного явища:

- соціальні (соціально-економічна й політична нестабільність, соціальна нерівність, девальвація моральних цінностей і норм поведінки);
- соціально-психологічні та педагогічні причини (криза державних інститутів виховання, дисгармонія сімейних відносин, негативний вплив соціуму);
- особистісні причини (патохарактерологічні особливості особистості, деформація ціннісних орієнтирів, некритичність мислення).

Основним напрямком роботи соціальних служб є соціально-педагогічна профілактика молоді. Вона розглядається як частина загальної системи виховання. Соціально-педагогічна профілактика є способом організації соціального середовища людини, що перешкоджає залученню її до негативних явищ (вживання психоактивних речовин, проституції, участі у релігійних сектах), а також запобігає формуванню залежної поведінки та негативного впливу на гармонійний розвиток особистості в цілому. Соціально-педагогічна профілактика повинна мати на меті боротьбу із залученням молоді в деструктивні релігійні секти та комплекс соціальних, освітніх та психологічних заходів, які спрямовані на виявлення й усунення причин і факторів входження молоді в релігійні секти.

Важливо зазначити, що система попередження залучення молоді в релігійні секти включає такі види профілактичної роботи, як первинна профілактика, метою якої є попередження залучення молоді

до сект; вторинну профілактику, яка запобігає розвитку негативних наслідків психологічних методів впливу на особистість та молодих людей, які мають досвід спілкування з сектантами; третинну профілактику, яка є по суті соціально-педагогічною реабілітацією adeptів зі сформованою залежністю від сектантського середовища. Соціально-педагогічною профілактикою є цілеспрямована діяльність учителя, психолога і соціального педагога в освітньому закладі, що включає стійкий комплекс взаємодоповнюючих видів діяльності: медико-санітарне та правове просвітництво; виховно-роз'яснювальну діяльність; психолого-діагностичну діяльність і психокорекцію; організаційно-методичні заходи, що сприяють формуванню здорового способу життя учнів; оформлення карти розвитку особистості. Вона також спрямована на формування життєвих ціннісних орієнтацій, позитивної самооцінки та культури поведінки, що сприяє підвищенню автономності особистості, розвитку критичного мислення і забезпечення психологічного захисту в ситуаціях ризику, а також на розвиток навичок протистояння груповому тиску, конструктивному вирішенню конфліктних ситуацій та навичок здорового способу життя у молодих людей [6].

Отже, завданнями соціально-педагогічної профілактики є попередити залучення молоді в деструктивні релігійні секти, а також не допускати в стіни загальноосвітніх установ місіонерів, що проповідують будь-які релігійні ідеї, виявлення молоді групи ризику, найбільш схильної до залучення в релігійні секти [7].

Відповідно до чинного законодавства, держава не може відмовити у реєстрації будь-якій тоталітарній секті, якщо вона у своєму статуті відкрито не заявляє про антигромадські цілі чи методи своєї діяльності. Однак суспільство повинно мати певні важелі та можливості захищати своїх громадян від організацій, у тому числі і релігійних, метою яких є вторгнення у підсвідомість людини, в менталітет суспільства. Виникає необхідність перегляду та зміни законодавства у сфері релігії, використавши при цьому досвід розвинених демократичних держав. Таке вирішення проблеми не суперечить принципам демократії, оскільки остання передбачає захист громадян і від насильницької псевдорелігійної практики, яка призводить до проблем з фізичним та психічним здоров'ям нації, соціальної пасивності і дезорієнтованості.

Отже, здійснивши аналіз профілактики деструктивних релігійних впливів на сучасну молодь, можемо виділити найбільш ефективні напрями соціально-педагогічної роботи, а саме: виявлення молодих людей, схильних до ризику залучення в релігійні секти; проведення систематичних цілеспрямованих антисектантських заходів з молоддю і батьками; підвищення рівня професійної компетентності педагогів та науково-методичного забезпечення профілактичної діяльності; підвищення психолого-педагогічної культури батьків з метою їхнього залучення до антисектантського виховання.

Безумовно, основною причиною, за якою педагоги, психологи та інші фахівці із роботи з молоддю виявляються безсилими перед сектантською експансією, є недостатня наукова дослідженість питань із формування у фахівців професійної готовності до соціальної профілактики залучення молоді в релігійні секти. Це може бути перспективним напрямом подальших досліджень щодо розробки механізму попередження залучення молоді в деструктивні релігійні секти.

Список використаної літератури

1. Сучасні секти. Тоталітарні культури. Деструктивні релігійні організації. – Львів : Вид-во Львівської єпархії Укр. Правосл. Церкви, 2001. – 20 с.
2. Дворкин А. Л. Сектоведение. Тоталитарные секты / А. Л. Дворкин. – Нижний Новгород, 2007. – С. 16–20.
3. Трояновський Б. Суспільно-психологічні маніпуляції сектантів / Б. Трояновський // Київська Церква. – 1999. – № 2–3. – С. 58–59.
4. Некрасова І. М. Психологія і педагогіка проблемних підлітків / І. М. Некрасова, В. В. Седнів. – К. : Марич. 2011. – (Психологічний інструментарій). – Ч. 2. – 64 с.
5. Таевский Д. Секты мира / Д. Таевский. – Ростов н/Д. : Феникс, СПб. : ООО Издательство «Северо-Запад», 2007. – 517 с.
6. Шахрай В. М. Технології соціальної роботи : навч. посіб. / В. М. Шахрай. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 464 с.
7. Парфанович І. І. Соціальна профілактика : навч. посіб. / І. І. Парфанович. – Тернопіль, 2009. – 259 с.

Рецензент – кандидат психологічних наук Т. В. Матвійчук.